

Najczęstsze zaburzenia mowy u dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym

Zaburzenia mowy dotyczą osób w różnym wieku. Przyczyn ich powstawania jest bardzo wiele. Czasem mogą pojawić się u osób dorosłych, których mowa nie była wcześniej zaburzona. Niekiedy spowodowane są wadami zgryzu, które mogą pojawić się nie tylko u dzieci, ale również w późniejszych latach życia. Osoby dorosłe z afazją w wyniku udaru niedokrwinnego lub krwotocznego mogą stracić mowę lub komunikować się w sposób niezrozumiały na skutek porażenia narządów artykulacyjnych lub zaburzeń mowy. U dzieci bardzo poważne zaburzenia mowy lub jej brak mogą być spowodowane chociażby wadami genetycznymi, wadami słuchu lub głuchotą. Poniżej zostaną omówione zaburzenia mowy, które pojawiają się najczęściej u dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym.

Niezakończony rozwój mowy, wady wymowy

Terapią logopedyczną w szkole objęte są dzieci, u których rozwój wymowy jest opóźniony i te, które wadliwie wymawiają głoski. Niezakończony rozwój mowy to opóźnienie w opanowaniu artykulacji głosek, natomiast wada wymowy to wadliwa wymowa głoski lub głosek. O wadzie wymowy mówimy więc w przypadku zniekształconego brzmienia głoski czyli wtedy, gdy dziecko wymawia dźwięk, który nie istnieje w systemie fonetyczno - fonologicznym języka polskiego. Natomiast gdy rozwój mowy nie jest zakończony, dziecko zastępuje głoski trudniejsze pod względem artykulacji łatwiejszymi wymawianymi prawidłowo. Zjawisko to jest dopuszczalne w okresie kształtowania się i rozwoju mowy, ale gdy utrzymuje się dłużej, uznawane jest za patologię.

Podczas wymowy występują:

- **substytucje głoskowe** (zastępowanie głosek trudniejszych do wymowy przez głoski łatwiejsze np. dżem - dziem, dzem),
- **elizje** (opuszczanie głosek przez dziecko podczas wymowy (lody - ody, woda - oda, auto - ato),
- **metatezy** (przestawianie głosek w wyrazach np. kołdra - kordła).

Europejski Dzień Logopedy 2022

Opracowała: mgr Dorota Kita
logopeda, neurologopeda

Parasygmatyzm to zastępowanie głosek dentalizowanych innymi, wymawianymi prawidłowo. Spółgłoski przedniojęzykowo-zębowe s, z, c, dz zastępowane są przez ś, ź, ć, dź (sowa - siowa, zupa - ziupa, koce - kocie, dzwoni - dźwoni). Spółgłoski przedniojęzykowo-dziąsłowe sz, ż, cz, dż zastępowane są przez spółgłoski s, z, c, dz (szynka - synka, żaba - zaba, czapka - capka, dżem - dzem) lub przez spółgłoski ś, ź, ć, dź (szynka - sinka, żaba - ziaba, czapka - ciapka, dżem - dziem). Spółgłoski zwartoszczelinowe c, dz, ć, dź, cz, dż przez spółgłoski szczelinowe s, z, ś, ź, sz, ż (cebula - sebula, dzwoni - zwoni, ćma - śma, dźwig - żwig, czpaka - szpaka, dżem - żem). Spółgłoski dentalizowane s, sz, ś, ć, cz, c przez spółgłoskę zwartą t (sukienka - tukienka, szafa - tafa, siedem - tedem, ćma - tma, czapka - tapka, cebula - tebula) a głoski z, ź, dz, dź, ż, dż przez spółgłoskę zwartą d (żabada - dżabada, dzwoni - dwoni, dżungla - dungla, ziemia - demia, dźwig - dwig).

Mogisygmatyzm występuje wtedy, gdy głoski dentalizowane są opuszczane podczas wymowy (zupa - upa, żaba - aba, szuka - uka).

Pararotacyzm to zastępowanie podczas wymowy głoski r innymi głoskami wymawianymi prawidłowo (rower - jowej - łowel - lowel).

Mogirotacyzm to opuszczanie głoski r (rak - ak, krem - kem).

Parakappacyzm i paragammatyzm polega na zastępowaniu głosek k i g na t, d (kot - tot, guma - duma).

Mogikappacyzm to opuszczanie głoski k (kot - ot) a **mogigammatyzm** to opuszczanie głoski g (guma - uma).

Paralalia - zamiast głosek dźwięcznych wymawiane są bezdźwięczne (bułka - pułka, guma - kuma).

Mogilalia to elizje głosek dźwięcznych (bułka - ułka, dynia - ynia).

Wady wymowy

Wady wymowy polegają na deformacji głoski lub głosek. Spowodowane są zmianą miejsca artykulacji głosek, co powoduje zniekształcenie ich brzmienia.

Sygmatoryzm właściwy to nieprawidłowa wymowa głosek zębowych s, z, c, dz, czasem t i d; dziąsłowych sz, ż, cz, dż, paralałnych ś, ź, ć, dź. Zniekształcenie brzmieniowe może dotyczyć jednego z tych szeregów, dwóch lub wszystkich. Do sygmatoryzmu właściwego zalicza się różne rodzaje seplenienia:

- **seplenienie międzyzębowe** - zniekształcone brzmienie głosek dentalizowanych spowodowane jest wsuwaniem języka między zęby podczas ich wymowy,
- **seplenienie boczne** - podczas wymowy głosek dentalizowanych powietrze zamiast w linii prostej wypływa bokiem jamy ustnej szerokim strumieniem z prawej lub z lewej strony albo z obu stron,
- **seplenienie wargowe** - podczas wymowy głosek dentalizowanych szczelina tworzy się między wargami a język podczas wymowy pozostaje bierny,
- **seplenienie wargowo - zębowe** powstaje podczas wymowy głosek dentalizowanych, gdy język pozostaje bierny a wąska szczelina tworzy się między dolną wargą a górnymi siekaczami lub między górną wargą a dolnymi siekaczami,
- **seplenienie przyzębowe** charakteryzuje się płaskim ułożeniem przodu języka, który zbyt mocno przylega do wewnętrznej strony siekaczy, brzmienie głosek jest przytępione, szmer powstający na krawędziach dolnych siekaczy jest osłabiony lub nie pojawia się.

Przyczyny sygmatoryzmu:

- nieprawidłowa budowa narządów mowy (zbyt duży, zbyt gruby język, krótkie wędzidełko podjęzykowe),
- wady zgryzu (zgryz otwarty, przodozgryz, tyłozgryz),
- niska sprawność narządów mowy, zwłaszcza języka,
- częste choroby górnych dróg oddechowych, zwłaszcza niedrożność nosa, która sprzyja oddychaniu ustami, co z kolei może powodować wsuwanie języka między zęby,
- zbyt długie karmienie dziecka smoczkiem, ssanie palca, powodują wady zgryzu, które mogą być przyczyną sygmatoryzmu,
- niedosłuch, nawet w niewielkim stopniu,
- niedosłuch w zakresie tonów wysokich, który powoduje problemy z różnicowaniem głosek.

Rotacyzm właściwy (reranie właściwe) polega na deformacji głoski r. Wyróżnia się różne rodzaje rotacyzmu spowodowanego zmianą miejsca artykulacji głoski r:

- **reranie gardłowe** - wymowa głoski r gardłowa, z wibracją języczka i podniebienia miękkiego zbliżona do wymowy głoski r w języku francuskim,
- **reranie języczkowe** - drgania wywoływane są przez języczek, który znajduje się na końcu podniebienia miękkiego, natomiast język jest bierny,
- **reranie wargowe** - może być dwuwargowe (kiedy drgają obie wargi, tzw. furmańskie r) oraz wargowo-zębowe (dźwięk powstaje na skutek drgań dolnej wargi),
- **reranie policzkowe** - podczas wymowy głoski r prąd powietrza skierowany jest w bok i wprawia w drgania policzki, poza drganiem policzków, drga również czubek lub krawędź języka,
- **reranie krtaniowe** - wadliwa krtaniowa wymowa głoski r,
- **reranie językowo-boczne** - wadliwa wymowa głoski r, językowa, boczna, często jednoudereniowa.

Przyczyny rotacyzmu właściwego:

- nieprawidłowa budowa narządów mowy, zwłaszcza języka (krótkie wędzidełko podjęzykowe, język zbyt duży, zbyt gruby),
- niska sprawność języka,
- wady zgryzu,
- niedostateczne, słuchowe różnicowanie dźwięków.

Kappacyzm właściwy - wadliwa wymowa głoski k. Wada powstaje na skutek zwarcia krtaniowego.

Gammatoryzm właściwy - wadliwa wymowa głoski g. Wada powstaje na skutek zwarcia krtaniowego.

Przyczyny kappacyzmu i gammatoryzmu:

- niska sprawność języka,
- zła praca języka, zwłaszcza jego tylnej części,
- nieharmonijny rozwój sfery słuchowej i ruchowej.

Mowa bezdźwięczna - deformacja głosek dźwięcznych, które są wymawiane w postaci głosek półdźwięcznych.

Przyczyny mowy bezdźwięcznej:

- niedokształcenie kinestezji mowy,
- trudności koordynacji pracy wiązań głosowych z artykulacją nasady,
- niedosłuch,
- uszkodzenie centralnego systemu nerwowego.

